

77. cikk ♦ Hatálybalépés

1. Az Egyezmény a huszonkettedik megerősítő vagy csatlakozási okiratok az Egyesült Nemzetek Szervezete főtitkáránál történt letétbe helyezését követő harmadcadik napon lép hatályba.
2. Minden olyan államra nézve, amely az Egyezményt a huszonkettedik megerősítő vagy csatlakozási okirat letétbe helyezése után erősíti meg vagy csatlakozik ahhoz, az Egyezmény az illető állam megerősítő vagy csatlakozási okiratának letétbe helyezését követő harmadcadik napon lép hatályba.

78. cikk ♦ A főtitkár közlései

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkára a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államot értesíti:

- a) az Egyezmény aláírásáról, illetve a megerősítő vagy csatlakozási okiratok letételéről a 74., 75. és 76. cikkek szerint;
- b) az Egyezménynek a 77. cikk szerinti hatálybalépése időpontjától.

79. cikk ♦ Hiteles szövegek

Az Egyezmény eredeti példányát – amelynek angol, francia, kínai, orosz és spanyol szövege egyaránt hiteles – az Egyesült Nemzetek Szervezet főtitkáranál kell letétbe helyezni, aki az Egyezmény hiteles másolatát a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Fentiek hitelelül az alulírott, kormányaik által erre nézve kellően feljogosított teljesítőkészlet megkötésére az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkárával egyeztetve, a 74. cikkben említett mind a négy kategóriába tartozó valamennyi államnak megküldi.

Az Egyesült Államok teheráni diplomáciai és konzuli személyzetének ügye

Egyesült Államok v. Irán*

ELŐZMÉNYEK

Az iráni sah rendszerének a 70-es évek végén történt megdöntése után Irán és az Egyesült Államok közötti viszony meglehetősen feszültté vált. 1979. november 4-ének délelőtti-jén egy teheráni urcai tüntetés során több száz fős fegyveres csoport beharolt az Egyesült Államok nagykövetségére, a magukat „az imán politikáját követő diákoknak” nevező fegyveresek mintegy három óra alatt teljesen elfoglalták a nagykövetség egész területét. A fegyveresek a nagykövetségen tartózkodó diplomáciai és konzuli beosztású alkalmazottakat, valamint a polgári személyeket túszul ejtették.¹ A nagykövetség elfoglalása idején az amerikai személyzet többször kért segítséget az iráni külügyminisztériumtól, s az amerikai ügyvivő – aki a misszió két másik tagjával együtt a támadás idejére éppen a teheráni külügyminisztériumban tartózkodott – személyes megbeszélések útján szintén segítséget kért. Amerikai részről a washingtoni iráni ügyvivő közbenjárását is igénybe vették. Mindezen kérések ellenére az iráni biztonsági szolgálat a nagykövetség védelmére nem küldött segítséget.

1979. november 5-én reggel az Egyesült Államok tabrizi és shirazi konzulátusát is elfoglalták. Ezek a konzulátusok azonban az 1979 februárjában történt támadások után felüggesztették tevékenységüket és így egyetlen amerikai tisztviselő sem tartózkodott ott.

A teheráni amerikai túsok közül 1979. november 18–20-án tizenhárom szabadon engedtek.

1979 novemberében az amerikai túsok ügyével az Egyesült Államok a Biztonsági Tanácshoz fordult. A Tanács két határozatában (457/1979. és 461/1979. sz.) felhívta az iráni kormányt, hogy a túsokat engedjék szabadon, s kérte az ENSZ főtitkárát, járjon közbe a határozat megvalósítása érdekében.

Az iráni akciókra válaszképpen az Egyesült Államok különböző megtorló intézkedéseket fogantatott, így az iráni köllajvásárlásokat beszüntették, az Egyesült Államokban lévő iráni vagyont befagyasztották, felhívták Iránt, hogy csökkentse washingtoni diplomáciai személyzetének létszámát stb.

* Forrás: Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletét és tanácsadó véleményét, 1945–1993. Budapest, 1995. Közigazgatási és Jogl. Könyvtár, 219–231. old.

¹ Az Egyesült Államok által a Nemzetközi Bíróság rendelkezésére bocsátott információk szerint az Iránban fogva tartott személyek közül legalább huszonnyolc a diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló 1961-es bécsi egyezmény értelmében diplomáciai személyzetnek minősült, legalább húszan ezen egyezmény szerint a diplomáciai és konzuli képviselői adminisztratív és technikai személyzetének voltak a rajjai, és két polgári személy volt a túsok között.

1979. november 29-én az Egyesült Államok a teheráni nagykövetségén túszként fogva tartott személyek ügyében Irán ellen keresetet nyújtott be a Nemzetközi Bíróságnál. Washington a Nemzetközi Bíróság joghatóságát a következő okmányokra alapította:

1. a diplomáciai, illetve a konzuli kapcsolatok jogáról szóló 1961-es, illetve 1963-as bécsi egyezményekre, valamint ezen okmányokhoz csatolt, a viták rendezésére vonatkozó fakultatív jegyzőkönyvek I. cikkére;
2. az Egyesült Államok és Irán között 1955-ben létrejött barátsági, kereskedelmi és konzuli jogi szerződés XXI. cikkének 2. bekezdésére, valamint
3. a nemzetközileg védett személyek, beleértve a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzése és megbüntetése tárgyában 1973-ban kötött egyezmény 13. cikkének 1. bekezdésére.

A kereset előterjesztése után az Egyesült Államok Iránnal megszaktította a diplomáciai kapcsolatokat, gazdasági intézkedéseket foganatosított az ország ellen; majd pedig 1980. április 24-25-én Irán területén a túsok kiszabadítása érdekében katonai akciót kísérelt meg, ez az akció azonban technikai okok miatt abbamaradt.

A kereset benyújtásával egyidejűleg az Egyesült Államok a statútum 41. cikke és az eljárás szabályzat 73., 74. és 75. cikkéi alapján ideiglenes intézkedések elrendelését kérte.

A Nemzetközi Bíróság 1979. december 15-én kelt végzésében egyhangú határozattal ideiglenes intézkedéseket rendelt el, amely az alábbiakat tartalmazta:

- A. 1. az iráni kormánynak azonnal intézkednie kell, hogy az amerikai nagykövetséget, konzulátust stb. adják vissza az Egyesült Államok kizárólagos ellenőrzése alá és biztosítsák az épületek sérthetlenségét és védelmét;
- Az iráni kormány a túszként fogva tartott személyeket azonnal engedje szabadon;
- az iráni kormány ismerje el az Egyesült Államok diplomáciai és konzuli személyzete valamennyi tagjának kiváltságait és mentességeit, többek között a büntető joghatóság alóli mentességüket;

B. a két ország kormánya ne tegyen semmiféle olyan intézkedést, amely növelné az országai közötti feszültséget és amely nehezítené a fennálló vita megoldását.

AZ ÍTÉLET

A Bíróság összetétele

Elnökök: Sir Humphrey Waldock

Alélnökök: Elias

Tagok: Forster, Gros, Lachs, Morozov, Nagendra Singh, Ruda, Mosler, Tarazi, Oda, Ago, El-Erian, Sette-Camara, Baxter-bírók.

Az Egyesült Államok a Nemzetközi Bírósághoz benyújtott írásbeli memorandumában a következők kimondását kérte: Irán megsértette az Egyesült Államokkal szembeni nemzetközi kötelezettségeit; az iráni kormány köteles biztosítani a túsok azonnali szabadon bocsátását és azt, hogy elhagyhassák Iránt; Iránnak el kell ismernie az amerikai diplomáciai és konzuli személyzet tagjait megillető kiváltságokat és mentességeket, így többek között a fogságú állam büntető joghatósága alóli mentességüket; az iráni hatóságoknak az elkövetett jogsértésekért felelős személyek ellen eljárást kell indítaniuk, vagy pedig azokat az Egyesült Államok részére ki kell adniuk. Irán köteles az Egyesült Államoknak a Nemzetközi Bíróság által később meghatározott összegű kártérítést fizetni.

Az Egyesült Államok keresetéről értesülve az iráni kormány 1979. december 9-én levelet intézett a Nemzetközi Bírósághoz, amely egyebek mellett a következőket tartalmazta:

„Az Iráni Iszlám Köztársaság kormánya úgy véli, hogy a Bíróság nem foglalkozhat és nem

szabad foglalkoznia az Egyesült Államok kormánya által jellemző módon eléje terjesztett ügygel; amely az ún. »teheráni amerikai követség túszaival« kapcsolatos kérdésekre korlátozódik.

Ez a kérdés egy általános probléma marginális és másodlagos aspektusát képezi, amelyet nem lehet önállóan vizsgálni, s amely magában foglalja egyebek mellett az Egyesült Államoknak több mint 25 éven keresztül Irán belügyeibe való szakadatlan beavatkozását, országunk szügentlen kizsákmányolását és az iráni nép ellen a nemzetközi jog és a humanitárius jog valamennyi szabályának megsértésével elkövetett bűncselekményeket.

Az Egyesült Államok és Irán közötti konfliktusban szereplő problémák így nem szerződéses értelmezésére vagy alkalmazására vonatkoznak, amelyeken az amerikai kereset alapul, hanem egy olyan általános helyzet eredménye, amely alapvetőbb és komplexebb elemeket tartalmaz. Ebből következően a Bíróság nem vizsgálhatja az összefüggésekből kiragadva az amerikai keresetet, nevezetesen Irán és az Egyesült Államok közötti, az elmúlt 25 év alatti kapcsolatokat egész politikai ügyétől elkülönítetten.²

Az iráni kormány a Nemzetközi Bíróság előtti eljárásban nem vett részt. Iráni részről sem írásbeli, sem szóbeli előterjesztést nem tettek, és Irán a Bíróság előtt egyáltalán nem képviseltette magát. Teheránnak a Bíróság előtt folyó eljárással kapcsolatos álláspontját az iráni külügyminiszternek a Nemzetközi Bírósághoz intézett, az előbb említett 1979. december 9-ei és –lányegében az ezel azonos megfogalmazású – 1980. március 16-ai levelei tartalmazták, amelyekben – mint már idéztük – kifejtették, hogy az Egyesült Államok által előterjesztett keresettel a Bíróságnak nem kell és nem szabad foglalkoznia.

Iránnak az eljárástól való távolmaradása következtében a Nemzetközi Bíróság ebben az ügyben alkalmazta a Statútum 53. cikkét, amely az egyik fél távolmaradásának esetére tartalmaz rendelkezéseket. E szakasz alapján a Bíróság hivatalból vizsgálta a keresetet elfogadhatóságának és a saját joghatóságának kérdését.

Ennek során a Bíróság először azzal az előzőekben már említett két iráni levéllel foglalkozott, amelyek szerint a Bíróság a jelen ügyben nem járhat el. A Nemzetközi Bíróság – miután Irán e levelekben kívül semmiféle más okmányt nem terjesztett elő – igazából nem tett egyebet, mint lényegében megismételte az ideiglenes intézkedések tárgyában hozott 1979. december 15-ei végzésben foglaltakat. Az ítélet hangsúlyozta, az iráni iszlám forradalom kétségtelenül „lányegében és közvetlenül Irán nemzeti szuverenitásába tartozik”; „jellegénél fogva azonban nemzetközi joghatóság alá tartozik egy olyan vita, amely diplomáciai és konzuli kapcsolatokra vonatkozó, a nemzetközi jogot kodifikáló multilaterális egyezmények értelmezését vagy alkalmazását érinti”.²

A Bíróság nem fogadta el azt, hogy az ún. teheráni amerikai túsok ügye csak egy komplex problémának „másodlagos” és „marginális” része. Rámutatott arra, sem a statútum, sem pedig az eljárási szabályzat egyetlen rendelkezése sem tartalmazza azt, hogy a Bíróság nem foglalkozhat valamely vita bizonyos kérdéseivel, csak azért mert a vitának más aspektusai is vannak.

A Nemzetközi Bíróság külön elemezte azt, vajon az iráni túsügyvel kapcsolatban kiküldött ENSZ ténymegállapító bizottság létrehozása nem érinti-e a Nemzetközi Bíróságnak a jelen ügyben fennálló joghatóságát és a kereset elfogadhatóságát. A Bíróság utalt arra, amikor a Biztonsági Tanács 1979. december 31-én az iráni–amerikai viszállyal kapcsolatban meghozta 461/1979. sz. határozatát, figyelembe vette a Bíróság 1979. december 15-én kelt végzését és nyilvánvalóan a Tanács egyetlen tagja sem gondolta azt, hogy bármiféle szabálytalanság lenne abban, ha a Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Bíróság valamely ügyre nézve funkcióit

² ICJ Reports, 1980, 18. old.

lamok – iráni diplomáciai, illetve konzuli képviselőit fegyveres támadások érték, az iráni hatóságok mindannyiszor intézkedtek és a támadások ennek következtében abbamaradtak.

Az iráni hatóságoknak fentebb említett mulasztásai – a diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény 22. cikkének 2. bekezdése, 24., 25., 26., 27. és 29. cikkei, valamint a konzuli kapcsolatok jogáról szóló 1963-as bécsi egyezmény 5. és 36. cikkei alapján – sérültek Iránnak az Egyesült Államokkal szemben fennálló kötelezettségeit. Az iráni hatóságoknak a tabrizi és shirazi amerikai konzulátusok elleni támadásokkal szembeni télenlensége a konzuli kapcsolatok jogáról szóló egyezmény további rendelkezéseibe ütközik. Az Egyesült Államok két állampolgárának túszként való fogva tartása a két ország közötti barátsági és konzuli jogi szerződés II. cikkének 4. bekezdését sérti.

A Nemzetközi Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a vizsgált események vonatkozásában az iráni hatóságok teljes egészében tudatában voltak az érvényben lévő nemzetközi szerződések alapján őket terhelő kötelezettségeiknek – az Egyesült Államok nagykövetségére részéről érkező segélykérések következtében, továbbá rendelkeztek a kötelezettségek teljesítéséhez szükséges eszközökkel –, s mégis elmulasztották, hogy az említett kötelezettségeiknek eleget tegyenek.

Az Egyesült Államok által sérelmezett események második szakasza a teheráni amerikai nagykövetség, valamint a tabrizi és a shirazi konzulátusok elfoglalása után történtek öleli fel. A Bíróság megállapítása szerint a bécsi egyezmények és az általános nemzetközi jog alapján az iráni kormány haladéktalanul mindent meg kellett volna tennie annak érdekében, hogy véget vessen a diplomáciai épületek, a diplomáciai személyzet és a nagykövetségek irattár sérthetlensége elleni merényletnek, továbbá, hogy a tabrizi és shirazi konzulátusok visszakerüljenek az Egyesült Államok ellenőrzése alá. Iránnak intézkednie kellett volna, hogy helyreállítsa a korábbi helyzetet és az elszennvedett károkat kártérítést kellett volna felajánlania. Az iráni hatóságok azonban semmiféle ehhez hasonló nem tettek. A Bíróság ezzel összefüggésben uralt Khomeini ajatollahnak különböző alkalmakkor tett kijelentésére, valamint arra a tényre, hogy megtiltotta a túsok kiszabadítása érdekében Carter, az Egyesült Államok akkori elnöke által Iránba küldött személyekkel való tárgyalásokat. A Nemzetközi Bíróság azon a véleményen volt, hogy az iráni hatóságoknak ez a politikája alapvetően megváltoztatta annak a helyzetnek a jogi jellegét, amely a nagykövetség elfoglalása, valamint a diplomáciai és konzuli személyzet túszként való fogva tartása következtében állt elő. „Ezen helyzetnek Khomeini ajatollah és az iráni állam más szervei részéről való jóváhagyása és a túsok fogva tartásának fenntartása az iráni állam (mármost az iráni állam – L. V.) aktusává. A szok fogva tartását átváltották ezen állam (mármost az iráni állam – L. V.) aktusává. A szok fogva tartásának elfoglalás elkövetői és túsok fogva tartói az iráni állam képviselőivé váltak, fegyveresek, az elfoglalás elkövetői és túsok fogva tartói az iráni állam képviselőivé váltak, akiknek cselekményeiért az állam nemzetközi felelősséggel tartozik.”³ A Nemzetközi Bíróság rámutatott arra, hogy az elmúlt hat hónap alatt a helyzet nem változott, a Bíróságnak az ideiglenes intézkedések tárgyában hozott 1979. december 15-ei végzését iráni részről egyértelműen elvetették. Khomeini ajatollah többször kijelentette, a túsok fogva tartása mindaddig folytatódik, amíg az új iráni parlament a sorsukról nem dönt. Az iráni hatóságoknak az az elhatározása, hogy az Egyesült Államok nagykövetségét továbbra is megszállva hagyják, valamint hogy túrik a személyzet túszként való fogva tartását, a bécsi egyezmények vonatkozó rendelkezéseinek sorozatos megsértését képezi, s még súlyosabb jogsértést jelent, mint az, hogy az iráni hatóságok elmulasztottak bármiféle intézkedést tenni annak érdekében, hogy megakadályozzák a diplomáciai és konzuli helyiségek, valamint a személyzet elleni támadásokat. Az iráni hatóságoknak ez a magatartása sérti az 1961-es bécsi egyezmény 22., 24., 25., 26., 27. és 29. cikkét, továbbá az 1963-as bécsi egyezménynek a konzuli felada-

egyszerre gyakorolja. Az ENSZ Alapokmánya 12. cikkében ugyanis csak a Közigyelés vonatkozásában található bizonyos korlátozó rendelkezések, nevezetesen, ha valamely viszály vagy helyzet rendelkezésével kapcsolatban a Biztonsági Tanács a reá ruházott feladatokat végzi, úgy a Közigyelés e viszály vagy helyzet tekintetében nem tehet ajánlásokat, hacsak a Biztonsági Tanács eziránt meg nem keresi. A Nemzetközi Bíróság viszonylatában ilyen korlátozás sem az Alapokmányban, sem eddig a Bíróság Statútumában nem található. Ennek oka világos: a Nemzetközi Bíróság az ENSZ legfőbb bírói szerve, amelynek feladata, hogy megoldja a vitában álló felek közötti jogi kérdéseket. Lényegében erre utal az Alapokmány 36. cikkének 3. bekezdése is, amikor kimondja, a Biztonsági Tanácsnak tekintetbe kell vennie azt, hogy a jogi vitákat a felekkel általában a Nemzetközi Bíróság elé kell terjeszteni.

A Bíróság megállapítása szerint sem a Biztonsági Tanácsnak az iráni-amerikai viszályt foglalkozó két határozata, sem pedig az a tény, hogy az ENSZ főtitkára a két ország hozzájárulásával kiküldött egy ténymegállapító bizottságot, nem képezi akadályt annak, hogy a Nemzetközi Bíróság a jelen ügyben joghatóságot gyakorolja. Az Egyesült Államok által hivatkozott szerződések közül három okmány – a diplomáciai, illetve konzuli kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezményekhez csatolt, a viták rendezésére vonatkozó fakultatív jegyzőkönyvek, valamint az 1955-ös Irán és az Egyesült Államok közötti barátsági, kereskedelmi és konzuli jogi szerződés – alapján a Bíróság joghatósága a jelen vita eldöntésére fennáll. A nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők elleni jogsértések megelőzése és megbüntetése tárgyában kötött egyezményekkel kapcsolatban a Nemzetközi Bíróság úgy vélte, a jelen esetben nem szükséges annak vizsgálata, vajon ezen egyezmény 13. cikke alapján a kérelem elbírálása fennáll-e a joghatóság.

A statútum 53. cikke értelmében az egyik fél távolmaradása esetén a Bíróság köteles meggyőződni arról, hogy a másik fél kérelme ténylegileg és jogilag helytálló-e. Ennek megfelelően a jelen ügyben a Bíróságnak tisztázni kellett, hogy az Egyesült Államok által sérelmezett cselekmények jogilag felróhatók-e Iránnak, illetve hogy ezek a cselekmények összeegyeztethetők-e azokkal a kötelezettségekkel, amelyek Iránt a nemzetközi jog alapján terhelik.

Az Egyesült Államok által hivatkozott események első szakasza a teheráni amerikai nagykövetségnek az imám politikáját támogató muzulmán diákok által 1979. november 4-én történt elfoglalását, az ott tartózkodó személyek túsul ejtését, a nagykövetség vagyonának és irattárának megszerzését, valamint az iráni hatóságoknak ezekkel az eseményekkel kapcsolatos magatartását foglalja magában.

A Nemzetközi Bíróság ítéletében hangsúlyozta, szó sincs arról, hogy a nagykövetség támadói valamilyen hivatalos minőséggel bírtak volna, s a Bíróság rendelkezésére álló információk alapján teljes bizonyossággal nem állapítható meg, hogy a támadók valamely, erre hatáskörrel rendelkező állami szerv megbízása alapján jártak volna el. A támadók cselekménye tehát közvetlenül nem róható fel Iránnak. A Bíróság felidézte Irán vallási vezetőjének Khomeini ajatollahnak különböző, az Egyesült Államok elleni harcra buzdító nyilatkozatait, és a nagykövetség elfoglalása utáni állítólagos gratuláló telefonját, hangsúlyozva azonban, hogy mindez nem változtat a tényen, hogy a nagykövetség elleni támadás egyéni és nem hivatalos akciónak minősül.

A fentiek azonban nem jelentik azt, hogy Irán ne lenne felelős a történetért. Iránnak ugyanis 1961-es és 1963-as bécsi egyezmények értelmében mint fogadó államnak kötelessége lett volna a nagykövetség és a konzulátusok védelme érdekében a szükséges intézkedéseket megenni. Irán azonban semmit sem tett a támadások megelőzése vagy megakadályozása végett, nem próbálták a támadókat rávenni arra, hogy hagyják el a nagykövetség épületét és a túsokat engedjék szabadon. Az iráni hatóságoknak ez az eljárása eltér a más, hasonló esetekben tanúsított magatartásuktól. A Bíróság által felidézett példák ugyanis azt mutatják, hogy amikor 1979-ben és 1980-ban különböző államok – köztük az Egyesült Ál-

³ ICJ Reports, 1980, 35. old.

tok ellátásához szükséges könnyítésekkel, a közlekedési és a hírközlő eszközök szabadsgával foglalkozó rendelkezéseit, valamint az 1955-ös amerikai-iráni szerződés II. cikkének 4. bekezdését.

Az Irán által elkövetett jogsértésekkel összefüggésben a Bíróság kitért a különböző iráni hivatalos személyeknek azokra a kijelentéseire, miszerint a túsok egy részét a bíróság elé fogják állítani. A Nemzetközi Bíróság hangsúlyozta, ez az eljárás tilos, s az a diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló bécsi egyezmény 31. cikkének sérelmét jelentené.

A Bíróság az ügy tárgyalása során megvizsgálta azt is, vajon Iránnak az Egyesült Államokkal szembeni magatartását speciális körülmények nem indokolták-e. Az iráni külügyminiszter a Nemzetközi Bírósághoz intézett 1979. december 9-ei és 1980. március 16-ai leveleiben ugyanis arra hivatkozott, hogy a jelenlegi ügy „egy általános probléma marginális és másodlagos aspektusát” képezi, amely „magában foglalja egyebek mellett az Egyesült Államoknak több mint 25 éven keresztül Irán belügyeibe való szakadatlan beavatkozását”.

A Bíróság hangsúlyozta, Iránnak a Bíróság előtt ezeket az állításait bizonyítani kellett volna, Irán azonban – mint ismeretes – az eljárásban nem vett részt. A Bíróság szerint, ha az Irán által hivatkozott sérelmek bizonyítást nyertek volna, azok akkor sem szolgálhattak volna az iráni részről tanúsított magatartás igazolásával. A diplomáciai és a konzuli kapcsolatok jogáról szóló egyezmények ugyanis kifejezett rendelkezéseket tartalmaznak arra vonatkozóan, ha valamely diplomáciai vagy konzuli beosztású személy az öt megillető kiváltságok és mentességek leple alatt visszaél funkciójával, kémkedik, beleavatkozik a fogadó állam belügyeibe stb. A diplomáciai kapcsolatok jogáról szóló egyezmény 9. cikke, valamint a konzuli kapcsolatok jogáról szóló egyezmény 23. cikkének 1. és 4. bekezdése értelmében az államok megszakíthatják a diplomáciai kapcsolatokat, illetve *persona non grata*-nak nyilvánítják a diplomáciai vagy konzuli misszióknak azokat a tagjait, akik meg nem engedett tevékenységet folytatnak és nem tartják tiszteletben a fogadó állam törvényeit. A diplomáciai és konzuli személyzet tagjai sérthetetlennek elvét hangsúlyozták az 1961-es egyezmény 44. és 45. cikkei, valamint az egyezmény 26. és 27. cikkei, amikor kimondják, a diplomáciai és a konzuli személyzet, valamint az épületek stb. Sérthetetlenységét a fogadó államnak felelősen meg kell tartania. Irán az Egyesült Államokkal nem szakította meg a diplomáciai kapcsolatokat és nem adta jelét annak, hogy az amerikai diplomáciai, illetve konzuli személyzet valamely tagját *persona non grata*-nak tekintik. Vagyis, a Bíróság szerint Irán nem vette igénybe azokat a normális és hatásos eszközöket, amelyeket a nemzetközi jog számára biztosít, és az Egyesült Államok nagykövetségével és személyzetével szemben kényszerítő intézkedésekhez folyamodott.

A fentebb leírt elemzés alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a diplomáciai és konzuli kapcsolatok jogáról szóló 1961-es, illetve 1963-as bécsi egyezményekből, az 1955-ös amerikai-iráni barátsági, kereskedelmi és konzuli szerződésből, valamint az általános nemzetközi jognak e tárgyra vonatkozó szabályból eredő kötelezettségeinek megsértése miatt, Irán felelősséggel tartozik az Egyesült Államoknak és köteles megtéríteni a jogsértő magatartásával okozott károkat. Tekintettel azonban arra, hogy az ítélet meghozatalának idején iráni részről a kötelezettségszegés még folytatódott, így a Bíróság úgy vélte, a jóvátétel módja és mértéke tekintetében ebben az ítéletben nem határozhat.

A Bíróság végül az Egyesült Államok 1980. április 24–25-ei, a túsok kiszabadítására irányuló katonai akciójával foglalkozott. Az akció miatt a Bíróság aggodalmát fejezte ki és rámutatott arra, ez az akció a jelenlegi körülmények között – amikor a Bíróság még foglalkozik az ügygel – mindenképpen csökkentheti a vita bírói rendelkezésének esélyeit.

A fentiek alapján a Nemzetközi Bíróság 1980. május 24-én a következő döntést hozta: 13.2 arányban úgy határozott, hogy az Iráni Iszlám Köztársaság több szempontból is megsértette és megsérti az Egyesült Államokkal szembeni azokat a kötelezettségeit, ame-

lyek a két ország között érvényben levő nemzetközi egyezményekből, valamint a nemzetközi jognak állandó gyakorlat által szentesített szabályából erednek; s az elkövetett jogsértések miatt Irán a nemzetközi jog alapján felelősséggel tartozik.

Egyhangúan úgy döntött a Bíróság, hogy az Iráni Iszlám Köztársaság köteles azonnal intézkedni annak érdekében, hogy az 1979. november 4-ei események következtében előállt helyzetet megszüntesse és ennek céljából

– azonnal meg kell szüntetnie az Egyesült Államok diplomáciai és konzuli személyzetének, valamint állampolgárainak jogtalan fogva tartását és biztosítania kell ezeknek a személyeknek a szabadon bocsátását;

– biztosítania kell ezen személyek számára a szükséges közlekedési eszközöket ahhoz, hogy elhagyhassák Irán területét;

– azonnal át kell adnia harmadik államnak az Egyesült Államok teheráni nagykövetségének és iráni konzulátusainak helyiségeit, vagyonát, levéltárát és dokumentumait.

Szintén egyhangúan kimondta a Bíróság, hogy a diplomáciai és konzuli személyzet egyetlen tagja sem tartható vissza Iránban abból a célból, hogy bíróság elé állítsák, vagy pedig hogy ilyen eljárásban tanúként meghallgassák.

A Bíróság 12:3 arányban arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Iráni Iszlám Köztársaság kötelessége az Egyesült Államok kormányának megtéríteni az 1979. november 4-ei események és annak következményei által okozott károkat, 14:1 arányban úgy határozott, hogy – abban az esetben, ha a felek jóvátétel összegében nem tudnak megegyezni – azt a Bíróság fogja meghatározni, s ebben a tekintetben fenntartja az eljárás folytatásának jogát.¹

Az Iránban fogva tartott amerikai túsok ügye a Nemzetközi Bíróság elé került viták közül az egyik legismertebb jogeset volt.

Az iráni-amerikai konfliktus kétségtelenül igen bonyolult és összetett probléma volt, s a teheráni túsügy tulajdonképpen csak a jéghegy tetejét képezte. A két ország közötti konfliktus sem szolgáltató mentességül a Teheránban történetekre. Ebben az ügyben a Nemzetközi Bíróság előtt szereplő jogi kérdések a nemzetközi jognak olyan alapvető és évszázadok óta kikristályosodott szabályaira vonatkoztak, amelyeknek létét és tartalmát a világ egyetlen állama sem teheti vitássá. A konkrét vita rendezésének szempontjából a Bíróság ítélete közvetlen eredménnyel nem járt, s – mint ismeretes – a túsok szabadon bocsátására csak 1981 januárjában, az Egyesült Államok és Irán közötti algiri megállapodás alapján került sor.

¹ Az ítélettel kapcsolatban Lachs bíró egyéni véleményét, Morozov és Tarazi bírók ellenvéleményét nyújtottak be.